

שיעור יג: אשם גזילות וגזל הגר

Session #13: The Theft Guilt Offering and the Proselyte

(1) משנה כתב יד קאופמן בבא קמא ט:ז-יב

- ז. הגוזל את חברו שוה פרוטה ונשבע לו, יליכנו אחריו אפלו למדי.
לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו, אבל נותן הוא לשלוח בית דין.
ואם מת, יחזיר לירשיו.
- ח. נתן לו את הקרן, ולא נתן לו את החמש; מחל לו על הקרן, ולא מחל לו על החמש; מחל לו על זה ועל זה, חוץ מפחות שוה פרוטה בקרן אינו צריך לילף אחריו.
- ט. נתן לו את החמש, ולא נתן לו את הקרן; מחל לו על החמש, ולא מחל לו על הקרן; מחל לו על זה ועל זה, חוץ משוה פרוטה בקרן, הרי זה צריך לילף אחריו.
- י. נתן לו את הקרן, ונשבע לו על החמש, הרי זה משלם חמש על חמש, עד שיתמטט הקרן שוה פרוטה.
וכן בפקדון, [שנאמר: בפקדון] או בתשומת יד או בגזל, או עשק את עמיתו, או מצא אבדה וכחש בה, ונשבע על שקר, הרי זה משלם קרן וחמש ואשם.
- יא. "איכן פקדוני?" אמר לו "אבד", "משביעך אני", ואמר "אמן", והעדים מעידים אותו שאכלו, משלם את הקרן. הודה מעצמו, משלם קרן וחמש ואשם.
- יב. "איכן פקדוני?" אמר לו "נגנב", "משביעך אני", ואמר "אמן", והעדים מעידים אותו שגנבו, משלם תשלומי כפל. הודה מעצמו, משלם קרן וחמש ואשם...
- טו. ...הגוזל את הגר ונשבע לו, ומת, הרי זה משלם קרן וחמש לכהנים, ואשם למזבח, שנאמר: ואם אין לאיש גאל להשיב האשם אליו, האשם המושב ליי לכהן, מלבד איל הכפרים אשר יכפר בו עליו.
היה מעלה את הכסף ואת האשם, ומת, הכסף ינתן לבניו, והאשם ירעה עד שיסתאב, וימכר, ויפלו דמיו לנדבה.

(2) תוספתא בבא קמא י"ז-י"ב

- הגוזל את חברו ונשבע לו, הרי זה משלם קרן וחומש ומביא אשם. מת הנגזל, משלם לירשיו קרן וחומש ואשם.
מת הגוזל, יורשי הגוזל משלמין לניגזל קרן, ופטורין מן החומש ומן האשם. מת הגוזל והניגזל, יורשי הגוזל משלמין לירשי הניגזל קרן, ופטורין מן החומש ומן האשם.

(3) תוספתא בבא קמא י"ט-י"ז

- דרש ר' יוסה הגלילי בגזל את הגר, והיה עולה לירושלם ומעותיו ואשמו בידו, ומצאו זקפו עליו במלוה, הביא אשמו ואחר כך מת הגר, יצא. לא הספיק להביא את אשמו עד שמת הגר, הרי זה צריך להביא אשם, והמעות זכה בהן, וחכמים או' לא עשה כלום עד שיתנם לו ויחזור ויטלם ממנו.
- דרש ר' עקיבא כשבא מזופרין בגזל את הגר ונשבע לו, והיה עולה לירושלם ומעותיו ואשמו בידו, ומת בדרך, הכסף ינתן לבניו ואשם ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה, שנ' מלבד איל הכפרים אשר יכפר בו עליו, מי שצריך כפרה, יצא זה שאין צריך כפרה.

(4) ויקרא ה, כ-כז

(כ) וידבר ה' אל-משה לאמר: (כא) נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו **בפקדון או בתשומת יד או בגזל** או עשק את עמיתו: (כב) או-מצא אבדה וכחש בה **ונשבע על-שקר** על-אחת מכל אשר-יעשה האדם לחטא בהנה: (כג) והיה כיריחטא ואשם והשיב את-הגזלה אשר גזל או את-העשק אשר עשק או את-הפקדון אשר הפקד אתו או את-האבדה אשר מצא: (כד) או מכל אשר-ישבע עליו לשקר ושלם אתו בראשו וחמישתיו יסף עליו לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו: (כה) ואת-אשמו יביא לה' איל תמים מן-הצאן בערבך **לאשם** אל-הכהן: (כו) וכפר עליו הכהן לפני ה' ונסלח לו על-אחת מכל אשר-יעשה **לאשמה** בה:

(5) במדבר ה, ה-י

(ה) וידבר ה' אל-משה לאמר: (ו) דבר אל-בני ישראל איש או-אשה כי יעשו מכל-חטאת האדם למעל מעל בה' **ואשמה** הנפש ההוא: (ז) והתוודו את-חטאתם אשר עשו והשיב את-אשמו בראשו וחמישתו יסף עליו ונתן לאשר **אשם** לו: (ח) ואם-אין לאיש גאל להשיב **האשם** אליו **האשם** המושב לה' לכהן מלבד איל הכפרים אשר וכפר-בו עליו: (ט) וכל-תרומה לכל-קדשי בני-ישראל אשר יקריבו לכהן לו יהיה: (י) ואיש את-קדשיו לו יהיו איש אשר-יתן לכהן לו יהיה:

(6) ספרא ויקרא - דבורא דחובה פרשה יב

(ד) רבי עקיבא אומר מה תלמוד לומר ומעלה מעל בה', לפי שהמלוה ולוה, והנושא והנותן, אינו מלוה ואינו לוה, ואינו נושא ואינו נותן אלא בשטר ובעדים, לפיכך בזמן שהוא מכחיש מכחיש בעדים ובשטר, אבל המפקיד אצל חבירו אינו רוצה שתדע בו נשמה אלא שלישי שביניהם בזמן שמכחיש **מכחיש בשלישי שביניהם**. (ה) וכחש בעמיתו יכול בדברים תלמוד לומר בפקדון שהוא של ממון, יצא דבר שאינו של ממון. (ו) או מה פקדון מיוחד שאין לו רשות להוציאו, מלוה שיש לו רשות להוציאו מנין תלמוד לומר או בתשומת יד, או מה אילו ואילו מיוחדים דברי' שיש בהם מתנת יד וגזל שאין בו מתנת יד מנין, תלמוד לומר או בגזל, או מה אילו ואילו מיוחדים דברים הניטלים מרשות בעלים, הכובש שכר שכיר שאינו נוטל מרשות בעלים מנין תלמוד לומר או עשק את עמיתו, או מה אילו ואילו מיוחדים דברים שדעת שנים יודעת, אבידה שאין דעת שניהם יודעת מנין, תלמוד לומר או מצא אבידה,

וכחש בה ולא במוצאיה, בן עזאי אומר שלש אבידות הן היודע בה ולא במוצאיה, במוצאיה ולא בה, לא בה ולא במוצאיה. (ז) או מה אילו ואילו מיוחדים דברים שאיפשר לדעתן דברי' שאי אפשר לדעתן כגון המערב מים ביין, גלוביא בשמן, מי מעיין בדבש, חלב חמור בקטף, קימוס במור, חול בפול, עלי גפנים בפילון, מנין, תלמוד לומר על שקד, על כל דבר שיש שקד. (ח) או מה אילו מיוחדים שאין נזיקים של ממון דברים הנזיקים כגון חובל אדם באדם קנין בקנין, אדם בקנין, קנין באדם מנין, תלמוד לומר על אחת מכל אשר יעשה לאשמה בה. (ט) או מה אילו ואילו מיוחדים דבר שמשלמים עליהם את הקרן תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה והאונס והמפתה והמוציא שם רע מנין, תלמוד לומר ומעלה מעל בה' ריבה.

(7) ספרי במדבר פרשת נשא פ'סקא ב

וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם, למה נאמרה פרשה זאת לפי שהוא אומר נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וגו' או מצא אבידה וכיחש בה ונשבע על שקד אבל בגוזל הגר לא שמענו בכל התורה תלמוד לומר דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם למעול מעל בה' בא הכתוב ולימד על גוזל הגר ונשבע לו ומת שישלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח **זו מדה בתורה כל פרשה שנאמרה במקום אחד וחיסר בה דבר אחד וחזר ושנאה במקום אחר לא שנאה אלא על שחיסר בה דבר אחד** ר' עקיבא אומר כל מקום שנ' בה לאמר צריך לידרש.

(8) ספרי במדבר פרשת נשא פ'סקא ד

ואם אין לאיש גואל, ר' ישמעאל אומר וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל ומה ת"ל ואם אין לאיש גואל בא הכתוב ולימד על הגוזל את הגר ונשבע לו ומת שישלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח ר' נתן אומר ואם אין לאיש גואל אין לי אלא איש אשה מנין ת"ל להשיב האשם אליו אבא חנין אומר משום ר' אליעזר בנגזל הכתוב מדבר אתה אומר בנגזל הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בגוזל ת"ל להשיב האשם אליו הא בנגזל הכתוב מדבר.

האשם המושב לה' לכהן, בכסף הכתוב מדבר אתה אומר בכסף הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא באשם כשהוא אומר מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו הרי אשם אמור הא מה ת"ל האשם המושב לה' לכהן בכסף הכתוב מדבר.

(9) ספרי במדבר פרשת נשא פסקא ד

לה' לכהן, קנאו השם ונתנו לכהנים...

...מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו, מנין אתה אומר בגוזל את הגר ונשבע לו והלך להביא את הכסף ואת האשם ולא הספיק להביא עד שמת שהיורשים פטורים ת"ל מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו כך היה ר' עקיבא שונה עד שלא בא לזפרונה אבל משבא מזופרין אמר אפילו אם נתן הכסף לאנשי משמר ומת היורשין פטורין אין מוציאים מיד כהן וקורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה והכהן אומר לו הבא אשם והקרב והוא אומר האשם המושב לה' לכהן וגו' את שצריך כפרה יצא מת שכיפרה לו נפשו.

(10) בבא קמא ק"י ע"א

ת"ר אשם זה קרן המושב זה חומש או אינו אלא אשם זה איל.

ולמאי נפקא מינה לאפוקי מדרבא דאמר רבא גזל הגר שהחזירו בלילה לא יצא החזירו חצאין לא יצא מ"ט אשם קרייה רחמנא.
כשהוא אומר מלבד איל הכפורים הוי אומר אשם זה קרן.

(11) תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת בבא קמא פרק ט הלכה ט

חילפיי ורבי יוסי בר חנינה אמר דרבי יוסי הגלילי היא דדרש רבי יוסי הגלילי במה הכתוב מדבר בגוזל את הגר ונשבע לו ומת שמשלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח ואם אין לאיש גואל הטעון כפרה חייב יצא זה שאין טעון כפרה דרש רבי עקיבא כשבא מזופרין במה כתוב מדבר בגוזל את הגר ונשבע לו ומת שמשלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח שנאמר ואם אין לאיש גואל וגו' אין לך אדם בישראל שאין לו גואל אלא זה הגר רב וריש לקיש אמר רבי עקיבא היא דאמר תושב אשמה בכל מקום

(12) ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה עא

והמצוה הע"א היא שצוה מי שחטא חטאים ידועים שיקריב קרבן אשם ויכופר לו. וזה הוא הנקרא **אשם ודאי**. והחטאים שיתחייב עליהם זה הקרבן הם המעילה (ל"ת קמו) והגזלה (ל"ת רמה), ובא על שפחה חרופה, ונשבע לשקר על שבועת הפקדון (ל"ת רמט). וזה שכל מי שמעל בשגגה והוא שיהנה בשוה פרוטה מן ההקדש בין הקדש בדק הבית בין הקדש מזבח, או מי שגזל חברו שוה פרוטה או יותר ונשבע, או מי שבא על שפחה חרופה בין בשוגג בין במזיד, או מי שכפר בפקדון ונשבע בין בשוגג בין במזיד, הנה הוא חובה עליו שיקריב קרבן על חטאתו. ואינו קרבן חטאת. ואמנם הוא אשם. וזה הקרבן נקרא אשם ודאי. אמר במעילה וחטאה בשגגה מקדשי י"י והביא את אשמו ל"י וכו'. ואמר וכחש בעמיתו בפקדון וכו' ונשבע על שקר וכו' ואת אשמו יביא ל"י איל תמים וכו'. ואמר בשפחה חרופה ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש וכו' והביא את אשמו ל"י וכו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת כרתות:

(13) ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רמה

והמצוה הרמ"ה היא שהזהירנו שלא לגזול. והוא ליטול מה שאין בו לנו זכות באונס והכרח. והוא אמרו יתעלה לא תגזול. וכן ביארו בעלי הקבלה לא תגזול כענין שנאמר ויגזול את החנית מיד המצרי. והוא לאו הניתק לעשה [מ"ע קצד] והוא אמרו והשיב את הגזלה. אבל הוא אפילו בטל את העשה שבה אינו לוקה לפי שהוא לאו שניתק לתשלומין שאם שרף את הגזלה או השליכה בים יתן מה שהיתה שוה ואם כפר בה ונשבע לשקר מוסיף חומש ויקריב קרבן אשם כמו שהתבאר במקומו (מ"ע קצד ועא) וכן התבאר בסוף מכות (יו א). וכבר התבארו משפטי מצוה זו בתשיעי ועשירי מקמא:

(14) ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קצד

והמצוה הקצ"ד היא שצונו להשיב את הגזילה בעצמה אם היא נשארת בעצמה, ותוספת חומש או לתת דמיה אם נשתנית. והוא אמרו יתעלה והשיב את הגזלה אשר גזל וכו'. וכבר בארו במסכת מכות (יו א) שלא דגל [ל"ת רמה] הוא לאו שניתק לעשה, ואמרו רחמנא אמר לא תגזול והשיב את הגזילה אשר גזל וכו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרקים האחרונים מקמא: